

STOSOWANIE PRAWA

WYKŁADNIA PRAWA

Tomasz A. Winiarczyk

Realizowanie prawa

- postępowanie adresata normy zgodnie ze wzorem oraz w okolicznościach wskazanych w tejże normie

Stanowienie prawa

normy prawne ogólne

normy prawne abstrakcyjne

bliżej niesprecyzowana liczba adresatów

nakazują zachować się w rodzajowo określony sposób, tj. ilekroć zajdą okoliczności danego rodzaju

Realizacja prawa

normy prawne jednostkowe

normy prawne konkretne

realizowanie prawa

- **PRZESTRZEGANIE PRAWA**

- świadoma realizacja **obowiązku** określonego w normie prawnej
- dot. nakazu albo zakazu
- ma charakter całkowicie niewładczy

- **WYKONYWANIE PRAWA**

- świadoma realizacja **uprawnień** określonych w normie prawnych

warunki przestrzegania prawa

- zapewnienie odpowiedniego stopnia znajomości prawa (dotyczy to określonego stopnia świadomości, informacji o prawie, która kształtuje świadomość prawną jednostkową i całych grup społecznych)
- właściwa osobowość jednostki (współcześnie neurofizjologowie wskazują, iż niektórzy ludzie różnie reagują emocjonalnie w sytuacjach wątpliwych ze względu na tzw. powszechnie uznaną moralność; ich organizm w warunkach wywołujących u przeciętnego człowieka określoną reakcję jak strach, obawę, wstyd, poczucie winy tak nie reaguje, bo dla nich bodziec do pobudzenia takiej reakcji jest zbyt mały)
- rachunek korzyści i strat związany m.in. z tym, czy sankcja jest nieuchronna czy też po prostu nie wystąpi (np. znalezienie 10 zł jest dlatego traktowane raczej jako szczęście niż pewien obowiązek obywatelski polegający na konieczności oddania ich właścicielowi)

postawy wobec prawa

- posłuch
  - istotna jest tu tzw. *internalizacja* prawa (przyjęcie prawa przez jednostkę)
- brak posłuchu

posłuch wobec prawa

- **legalizm** — gotowość posłuchu ze względu na to, że normy są należycie ustanowione; na kształtowanie się tej postawy wpływają:
  - ciągłość państwa i prawa
  - odpowiednie wychowanie i kształtowanie,
  - świadoma aprobata danego systemu.
- **konformizm** — przystosowanie się środowiskowe; adresat słucha swego środowiska, a gotowość posłuchu wobec norm wynika z tego, w jakim zakresie są one uznawane i przestrzegane przez środowisko adresata; konformizm wymaga relatywizacji czyli odniesienia do ocen środowiska.
- **oportunizm** — gotowość posłuchu w zakresie, w jakim to jest dla kogoś opłacalne

brak posłuchu wobec prawa

- **ANARCHIZM PRAWNY**
– Odrzucenie legalnych sposobów postępowania bez racjonalnego uzasadnienia.
- **DEWIACJA NEGATYWNA**
– Odrzucenie legalnych sposobów postępowania z załączeniem negatywnej oceny prawa.
- **DEWIACJA POZYTYWNA**
– Działanie niezgodne z prawem w celu uzyskania dobra.
- **PERWERSJA PRAWNA**
– Nadużywanie prawa w sposób, iż pozornie zostajemy z nim w zgodzie, ale osiągamy skutki sprzeczne z obowiązującym prawem.

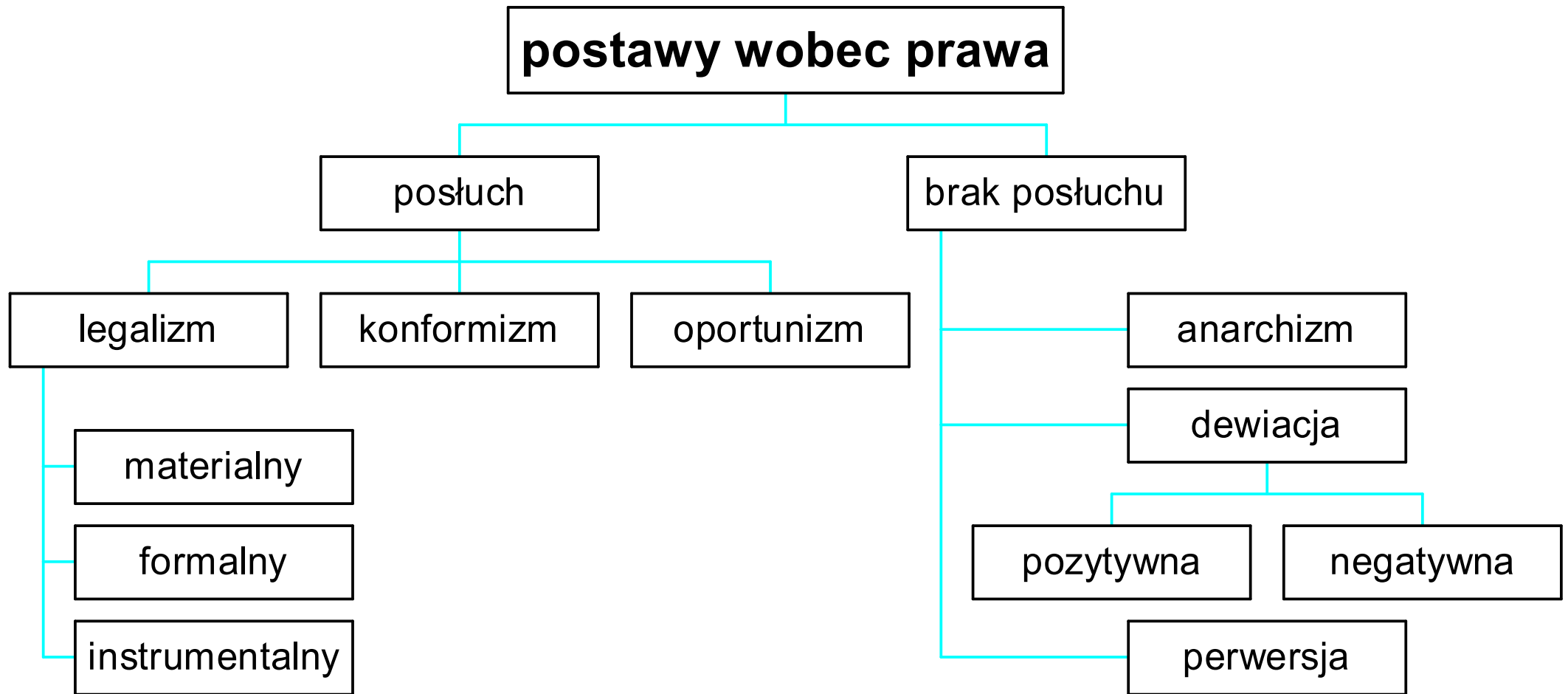
naruszenie prawa

- działanie zakazane w ramach systemu prawnego

przypadki zachowań nagannych

- **nadużycie prawa** – korzystanie z uprawnień z naruszeniem zasad współżycia społecznego
- **omijanie prawa** – wykorzystanie nieprecyzyjności przepisów prawnych, choć intencja prawodawcy było zakazanie danego zachowania
- **zachowanie obok prawa** – wykorzystanie luk prawnych, wskutek czego dana dziedzina zachowań ludzkich jest poza regulacją, choć stanowi czyn naganny

dodatkowe – można pominąć

wykonywanie prawa

- świadoma realizacja **uprawnień** przez adresatów nie będących organami władzy publicznej
- świadoma realizacja **kompetencji**, jeżeli adresatem normy jest organ władzy publicznej
- mówimy tutaj o **STOSOWANIU PRAWA**

kompetencja - całokształt uprawnień i obowiązków dotyczących dziedziny, w obrębie której organ państwa jest uprawniony, a zarazem zobowiązany do działania

stosowanie prawa

subsumpcja

- zakwalifikowanie danego przypadku do pewnego rodzajowo określonego przez przepisy prawa zachowania się
- stosujący prawo musi zdecydować, czy udowodnione przez niego fakty należą do klasy faktów określonych przez przepisy prawa

wykładnia prawa

- interpretacja (wyjaśnienie, wytłumaczenie, ustalenie) znaczenia zawartej w przepisie normy

Wykładnia prawa

- Jest to operacja myślowa odpowiadająca na pytania:
  - jakie normy zawarte są w interpretowanym tekście?
  - co one znaczą?

Czym jest interpretacja prawa

- Interpretacja prawa to nie tylko ustalanie sensu przepisów prawa, lecz ustalenie konsekwencji norm zakodowanych w tekście prawnym.
- Nie wszystkie normy ujawniają się od razu po lekturze przepisów prawnych.
- Często należy przemyśleć sens tekstu prawnego, porównać go z innymi tekstami.

Rodzaje wykładni – moc wiążąca

- wykładnia powszechnie wiążąca
  - wiąże wszystkich adresatów danej normy (taki charakter ma wykładnia autentyczna i legalna)
- wykładnia o ograniczonym zakresie
  - wiąże jedynie niektóre kategorie adresatów normy, np. jednostki podległe dokonującemu wykładni
- wykładnia wiążąca w danej sprawie
  - dotyczy to np. wyroku sądowego czy odpowiedzi SN na pytanie prawne; nie musi wiązać organu w przyszłej i podobnej sprawie
- wykładnia niewiążąca
  - dotyczy to wykładni doktrynalnej czy potocznej

Rodzaje wykładni - podmiot

- **AUTENTYCZNA** — może wiązać wszystkie podmioty w państwie; dokonuje jej organ, który ustanowił przepis;
  - przykładem wiążącej wykładni autentycznej są definicje legalne, kiedy to ustala się specyficzne znaczenia pojęć w akcie prawnym;
- **LEGALNA** – wykładnia powszechnie obowiązująca dokonywana przez podmiot wskazany przez prawo (np. TK do 1997 r.); obecnie w prawie polskim nie ma takiego organu
- **PRAKTYCZNA (OPERATYWNA)** — dokonywana przez podmioty stosujące prawo, w szczególności sądy; wiąże tylko w konkretnej sprawie
- **DOKTRYNALNA** — nie ma charakteru władczego, jej istota polega na tym, że dokonują jej podmioty nie mające kompetencji wiązania swymi ustaleniami innych podmiotów (naukowcy specjaliści); ma charakter opiniotwórczy;
- „**POTOCZNA**” — dokonywana przez każdego zastanawiającego się nad przestrzeganiem prawa.

Metody dokonywania wykładni

- językowa
- systemowa
- funkcjonalna (celowościowa)

- historyczna
- prawnoporównawcza

ogólne zasady dokonywania wykładni

- jeśli przepis jest jasny, odczytujemy go dosłownie
  - clara non sunt interpretanda
- modyfikacja dosłownego znaczenia przepisu jest możliwa tylko, gdy przemawiają za tym ważne racje
- w razie wątpliwości trzeba odwołać się do kontekstu prawnego, w jakim istnieje dana norma
- nakaz wykładni dosłownej w prawie karnym i podatkowym przy jednoczesnym zakazie interpretacji na niekorzyść oskarżonego i podatnika
- w przypadkach szczególnych można sięgnąć do celu przepisu i okoliczności jego powstawania
- nie wolno interpretować rozszerzająco wyjątków oraz przepisów szczególnych, a także przepisów kompetencyjnych

racjonalny ustawodawca

- tworzy ustawy zgodne z Konstytucją
- tworzy normy niższego rzędu zgodne z normami wyższego rzędu
- tworzy spójne prawo
- nie stanowi norm zbędnych
- dąży do logicznych i słusznych celów
- przewiduje konsekwencje norm społeczne i ekonomiczne
- dysponuje najlepszą wiedzą

metoda językowa

- przepisy redagowane są w języku „potocznym”
- należy wybrać najbardziej oczywiste znaczenie danego słowa
- jeśli nadano pojęciu znaczenie specjalne, trzeba tylko tak je rozumieć
- specjalistyczne słownictwo należy rozumieć zgodnie z dyscypliną wiedzy, z jakiej pochodzi
- słowa bliskoznaczne nie znaczą tego samego
- te same zwroty w danym akcie znaczą to samo

dopuszczalne odstępstwa od wykładni językowej

- wynik wykładni prowadzi do przyjęcia absurdalnego lub niedorzecznego znaczenia przepisu
  - [uchwała SN z 8 lutego 2000 r., I KZP 50/99]
- posłużenie się wyłącznie wykładnią językową prowadziło do “zniekształcenia lub wypaczenia treści przepisu”
  - [wyrok SN z 8 kwietnia 2002 r., V KKN 281/00; uchwała 7 sędziów SN 18 października 2001 r., I KZP 22/01]
- wynik wykładni prowadzi do interpretacji rażąco niesprawiedliwej i niesłusznej
- wynik wykładni jest sprzeczny z wartościami konstytucyjnymi
- oczywistość błędu lub omyłki technicznej w tekście aktu
- wynik wykładni prowadzi do wniosku, że pewne przepisy są zbędne

metoda systemowa

- interpretacja w oparciu o kontekst interpretowanych przepisów

metoda systemowa

- normy powinny być wykładane zgodnie z zasadami prawa, zwłaszcza z tymi wyrażonymi w Konstytucji
- zgodność z wiążącymi normami prawa międzynarodowego, zwłaszcza prawa UE
- spójność i zupełność systemu prawa – nie wolno prowadzić do sprzeczności w prawie
- nie wolno dopuszczać do luki w prawie
- przepisy trzeba interpretować z punktu widzenia ich usytuowania w systematyce aktu normatywnego (argumentum a rubrica)

wykładnia funkcjonalna

- interpretacja w oparciu o cel regulacji (ratio legis)
- należy brać pod uwagę powszechnie obowiązujące normy moralne, zasady sprawiedliwości i słuszności
- trzeba brać pod uwagę konsekwencje społeczne i ekonomiczne interpretacji

Wykładnia a jej wynik

- **wynik stwierdzający** — zgodny z literą prawa
  - w zasadzie obowiązkowo w prawie karnym i podatkowym;
- **wynik rozszerzający** — sens przepisu jest jasny, jednakże ze względu na racje słusznościowe czy moralne, można przyjąć iż zawiera on normę szerszą niż zapisano
  - dopuszczalne w przypadku wolności i uprawnień, zakazane w materii wyjątków od ogólniejszych reguł, przepisów o charakterze szczególnym oraz gdy przepisy do czegoś upoważniają organy władzy;
- **wynik zwężający** — sens przepisu jest jasny, jednakże ze względu na racje słusznościowe czy moralne, należy przyjąć iż zawiera on normę węższą niż zapisano.

Wykładnia a zmiany społeczne

- **STATYCZNA**
  - interpretacja, która nie dostrzega zmian społecznych i gospodarczych
- **DYNAMICZNA**
  - stara się uwzględnić i dopasować normę do zmian w rzeczywistości społecznej, jakie zaszły od momentu wydania danych przepisów

Reguły wnioskowania

- **argumentacja *a minori ad maius*** (od mniejszego do większego) — jeśli zakazuje się czynić mniej, to tym bardziej zakazuje się czynić więcej,
  - np. zakazuje się niszczyć jakieś dobro w stopniu mniejszym, to tym bardziej należy zakazać naruszeń większych
- **argumentacja *a maiori ad minus*** (od większego do mniejszego) — jeśli można robić coś wymagającego wiele wysiłku lub realizować coś w dużym zakresie, to tym bardziej można robić coś wymagającego mniej wysiłku lub w mniejszym zakresie,
  - np. jeśli nauczyciel zapowiada całogodzinny sprawdzian wiadomości, to danego dnia może zamiast niego przeprowadzić kartkówkę

analogia legis

- w sytuacjach niejasności znaczeniowej można odwołać się do domniemanych uzasadnień na gruncie słuszności, moralności, rozsądnosci i zaproponować rozumienie przepisu szerokie, dotyczące także sytuacji i podmiotów podobnych do opisanych;
- stosuje się daną regulację prawną także do sytuacji nieco odmiennych, jeśli nie ma w prawie regulacji dokładnie odpowiadających konkretnemu stanowi faktycznemu;
- niemożliwa do stosowania np. w prawie karnym czy podatkowym

analogia iuris

- jeśli jakaś ocena słusznościowa czy moralna uzasadnia normy prawne oparte na istniejących przepisach, można uznać, iż w systemie obowiązuje także jeszcze jedna norma, nie znajdująca oparcia w przepisach, ale uzasadniona owa oceną;
- rozumowanie to charakterystyczne jest w sytuacji luki prawnej: *skoro dla obowiązujących norm można dopatrzeć się uzasadnienia U, to w przypadku luki można stworzyć normę N, dla której prawidłowe będzie uzasadnienie U*
- kulminacją takiego rozumowania może być przykład nie wyrażonej nigdzie bezpośrednio zasady „dobra dziecka” (wiele przepisów faktycznie wskazywałoby na istnienie takiej zasady, ale tu chodzi o postulat dokonywania wszelkich interpretacji prawa przez jej pryzmat);

Normy sprzeczne

- W razie norm sprzecznych (nakazujących czyny niemożliwe do jednoczesnego zrealizowania) stosuje się:
  - środki instytucjonalne — mające eliminować normy sprzeczne (sądy konstytucyjne, nowelizacje prawa),
  - wykładnię i reguły wnioskowania,
  - reguły kolizyjne (reguły służące do likwidowania niezgodności pomiędzy obowiązującymi w systemie normami prawnymi)

reguły kolizyjne

- reguła chronologiczna *lex posterior derogat legi priori*
- reguła hierarchiczna *lex superior derogat legi inferiori*
- reguła merytoryczna *lex specialis derogat legi generali*
- reguła chronologiczno-merytoryczna *lex posterior generalis non derogat legi priori speciali*

reguła chronologiczna *lex posterior derogat legi priori*

- akt późniejszy uchyla akt wcześniejszy, np. nowa ustawa dot. usług telekomunikacyjnych znosi poprzednią; warunkiem stosowania reguły chronologicznej jest równorzędność normatywna, innymi słowy rozporządzenie nie może nigdy uchylić ustawy

reguła hierarchiczna *lex superior derogat legi inferiori*

- akt nadrzędny uchyla akt podrzędny, w szczególności gdy uchylono jakąś ustawę, to uchylono także akty wykonawcze do niej (chyba że taka ustawa stanowi co innego)

reguła merytoryczna *lex specialis derogat legi generali*

- przepisy szczególne, dotyczące konkretnej kwestii szczegółowej znoszą w danym przypadku przepisy o charakterze ogólniejszym;
  - np. ustawa Ordynacja podatkowa regulująca pewien szczególny typ postępowania administracyjnego, a mianowicie postępowanie przed organami podatkowymi, uchyla stosowanie przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego w sprawach podatkowych; podobnie ustawa Karta nauczyciela uchyla w stosunku do nauczycieli część przepisów Kodeksu pracy

reguła chronologiczno-merytoryczna
lex posterior generalis non derogat
legi priori speciali

- akt ogólny późniejszy nie uchyla aktu wcześniejszego szczególnego,
  - np. Ordynacja podatkowa nie została w żaden sposób uchylona jakimś nowym Kodeksem postępowania administracyjnego (chyba że wyraźnie stanowiłaby to klauzula derogacyjna, ale to już zupełnie inny mechanizm)